

Patakfalvi-Czirják Ágnes – Zahorán Csaba

Patrióta és állampolgári moldovanizmus között. A 2016-os moldovai elnökválasztások elemzése

I. Bevezetés

2016. december 26-án Kisinyovban, a Liberális Párt képviselőinek maroknyi elszánt csoportja egy európai uniós zászlóval jelent meg a pár hete megválasztott Igor Dodon elnöki hivatala előtt, ahonnan nemrég eltűnt a néhány éve kitűzött uniós zászló. A liberálisok egyik képviselője, Ion Apostol beszéddel is készült. Összefoglalta az Igor Dodon első intézkedéseivel szembeni kritikákat, hangsúlyozva többek között az uniós zászló szimbolikus jelentőségét.¹ Apostol beszédében azt is kifogásolta, hogy a zászló eltávolításával a 2013-ban parlamenti többséggel támogatott „európai út kezdete”, majd a 2014-ben ratifikált uniós gazdasági egyezmény szimbolikus jelentősége csorbul, mindez pedig a „nép”, a „választók” akarata és az alkotmány ellenében történik.

Az Európai Unió zászlója a 2010-es évektől egyre több állami hivatalra került ki, mintegy megjelenítve a kormányzat szoros európai elköteleződését. A zászló újbóli kitűzését a liberális politikusok a „rend” helyreállításának szánták, az EU lobogójának szerintük az elnöki hivatalon „van a helye”. Ehhez kelletlenül asszisztált az épület őrzője is, a beszéd és a zászló elhelyezése után a pár fős csoport illedelmesen elköszönve elhagyta a helyszínt.

Az elmúlt hetekben az államfő intézkedései kapcsán egy másik ügy is borzolta a kedélyeket a Pruton innen és túl. Az elnöki hivatal honlapjának

1 Anghel, Dan: Scandalul steagurilor continuă la Chișinău: Drapelul Uniunii Europene a fost înlocuit, pe clădirea Președinției, cu cel al Principatului Moldovei. adevarul.ro, 2016. december 26. http://adevarul.ro/moldova/actualitate/drapelul-uniunii-europene-fost-inlocuit-cladirea-presedintiei-principatului-moldovei-1_58613f365ab6550cb8c965fa/index.html [Letöltve: 2017. január 20.]

nyelve románról moldávra váltott, az államfő önéletrajzában pedig a beszélt nyelveknél a moldáv, orosz, francia és angol jelent meg. A „moldáv nyelv” feltüntetése tipikusan szimbolikus politikai állásfoglalás: az 1994-es alkotmány ugyan a moldáv nyelvet említi, de egy 2013-as határozat² már a románt teszi az állam hivatalos nyelvévé. Az elnöki honlap „nyelv-váltása” azért kavarhatott ekkora port, mert a történelemszemlélet és a kulturális identitás instrumentalizálásának és kisajátításának politikai praktikái – a hosszú évtizedek során – állandó konfliktusforrásként működtek.³ Az ellentétek és érzékenységek a következő, romániai publicisztikai írásból is jól kitűnnek: „...*Dodon (...) kicsi és kíméletlen pofonokat mér országunk és a Moldovai Köztársaság közös sorsának megmaradt román reményeire. Dodon úr a hosszú hagyományokkal bíró iskola politikai játszmáiban készült fel, ahol kifinomult tankönyvek, gyakorlott technikusok szolgálnak arra, hogy beazonosítsák az ellenfél rendkívül érzékeny területeit, valamint a rendszer sebezhető pontjait (...) Ezek közül a hivatalos nemzeti nyelv problémája esszenciális kérdés az állam identitásának meghatározásában.*”⁴ Az idézet jól példázza azt az általános félelmet, hogy az ellenfél a politikai játszmákban nemcsak a nyílt konfliktusokat vállalja, hanem megteremti annak feltételeit is, hogy a másikat szimbolikusán eltörölje, megsemmisítse – ebben az esetben a moldovai lakosság „románságát”. Ezzel az ellenfél jelentőségét és kulturális létét kérdőjelezi meg. Ez a stratégia általánosnak mondható a politikai ellenfelek között úgy Moldovában, mint a többi környező ország politikai szcénájában. Az unionista csoportok így nem vesznek tudomást a többnemzetiségű Moldova realitásáról, és elvárják, hogy mindenki felismerje: a Romániával való egyesülés az egyetlen járható út a régió számára. Ehhez hasonlóan a politikai ellenfelek amellet érvelnek, hogy az államnak megvannak a maga történeti hagyományai, amelyek csak részben kapcsolódnak a mai Romániához, saját területén saját nyelv-

2 2013 decemberében (határozat az Alkotmány 13. cikkelye 1. bekezdésének értelmezéséről) az Alkotmánybíróság határozatban rendelkezett a román nyelv hivatalos államnyelvvé emeléséről, amit azzal indokolt, hogy nincs szociolingvisztikai különbség a moldáv és a román között.

3 A kérdéskörrel kapcsolatban lásd például King, Charles: *Moldovenii. România, Rusia și politica culturală*. Editura ARC, Chișinău, 2002; Musteață, Sergiu: Dilemele Republicii Moldova. *Arhiva Moldaviae*, vol. IV, 2012, 103–124; magyar nyelven: Patakfalvi-Czirják Ágnes – Zahorán Csaba: „Románok vagyunk és punktum.” Identitáskonstrukciók és hétköznapi stratégiák a mai Moldovában. *Magyar Kisebbség*, 2016. 1. sz., 99–159.

4 http://adevarul.ro/news/politica/lovituralui-dodon-simbolurile-romanismului-1_586016505ab6550cb8c2d0f6/index.html [Letöltve: 2017. január 20.]

vel bír a „moldovai/moldáv” társadalom, tehát szó sincs nemzeti szétfejlődésről.

A kulturális közelség szorosabbra fűzését és az egy nemzet eszméjét tűzte zászlójára Traian Băsescu (volt) román államfő is. Unionista tevékenységében elnöki mandátuma lejáratát követően sem lankadt, és több fórumon nyilvánította ki abbéli szándékát, hogy egyfajta „iránytűként” aktívan vegyen részt Románia és Moldova egyesülésében. Az általa alapított párt, a Népi Mozgalom Pártjának is egyik alapvető célkitűzése a két ország egyesülése. Mintegy ezt szimbolizálva, Băsescu és neje 2016 végén felvették a moldovai állampolgárságot egy mediatizált esemény keretében. Igor Dodon azonban már az elnökválasztási kampány során hangsúlyozta, hogy győzelme esetén vissza fogja vonatni a volt román elnök friss moldovai állampolgárságát. Fenyegetését 2017 első napjaiban be is váltotta, hangsúlyozva, hogy az unionista törekvések és a Moldovai Köztársaság népének és nyelvének – a moldáv nép és nyelv – megkérdőjelezése veszélyeztetik az alkotmányosságot.⁵ Intézkedése a Băsescu-házaspár szimbolikus tetteire adott szimbolikus válasz volt, amellyel az unionista mozgalomnak is üzent.

Dodon korábban többször is felszólalt a moldovai függetlenséget fenyegető egyesüléspártiak ellen. Egyik nyilvános beszédében például így fogalmazott: *„Kedves honfitársak, moldovaiak, gagauzok, bolgárok és más etnikumok! Nem engedhetjük meg az unionistáknak, hogy felszámolják az országunkat. Nekünk, moldávoknak megvan a moldáv nyelvünk, saját történelmünk – Moldova történelme. Mindent meg kell tennünk, hogy ezt az országot megőrizzük az unokáinknak és dédunokáinknak. Minden egészséges politikai és civil társadalmi erőt az unionizmus ellen kell megerősíteni. Moldova legnagyobb veszélyét az unionisták jelentik.”*⁶

Az új elnök szimbolikus, „moldovanista” kezdeményezései 2017 februárjában is folytatódtak. Egyrészt Dodon újra felvetette,⁷ hogy meg kellene változtatni a Moldovai Köztársaság zászlóját – a címeres trikolort Moldova „hagyományos”, bölényfejes vörös zászlójával váltaná fel –, másrészt febru-

5 <https://www.facebook.com/dodon.igor1/posts/1790231244551095:0> [Letöltve: 2017. január 20.]

6 <http://ntv.md/index.php?newsid=1319> [Letöltve: 2017. január 20.]

7 Igor Dodon már 2012-ben is népszavazást javasolt a trikolor lecserelésére. <http://www.timpul.md/articol/igor-dodon-vrea-referendum-pentru-a-schimba-steagul-tricolor-al-r-moldova-32744.html> [Letöltve: 2017. február 14.]

ár 2-át – „a moldovai államiság napjaként” – a hivatalos ünnepek közé sorolná.⁸

A következőkben a 2016-os moldovai elnökválasztást fogjuk bemutatni. Ahhoz, hogy értelmezni lehessen a választások eredményét, és valamiféle jövőképet vázolhassunk fel az elkövetkező időszakra, ismertetjük az elnökválasztások belpolitikai előzményeit a 2009 óta tartó időszak kontextusában. Az elmúlt években, több új párt megjelenésével, úgy tűnt, hogy a moldovai politikai aréna kiszélesedik, és eltávolodik a hagyományosnak mondható diskurzusoktól (az európai vagy orosz orientáció dichotómiájától). A következő részben felsorakoztatjuk azokat a legfontosabb szereplőket, akik hatással voltak a választásokat megelőző időszak eseményeire és folyamataira, majd ennek fényében értelmezzük az eredményeket.

II. Belpolitikai előzmények

Amikor a 2009 tavaszán, majd nyarán ismételten lebonyolított parlamenti választásokat követően⁹ az „európai orientációjú” erők kerültek hatalomra Moldovában, leváltva a 2001 óta kormányzó kommunista pártot,¹⁰ úgy tűnhetett, hogy közel két évtizedes, a „Kelet” és a „Nyugat” közötti ingadozás után az ország végérvényesen elkötelezte magát az utóbbi mellett. A 2009-ben összeállt Szövetség az Európai Integrációért (AIE) nevű kormánykoalíció azonban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Bár az elkövetkező években sikerült megvalósítani bizonyos reformokat, a hatalomért folyó belharcok következtében 2013 tavaszára felbomlott a koalíció, és Moldova újra egy elhúzódó – tulajdonképpen mindmáig tartó – politikai válságba süllyedt.

8 <http://www.mediafax.ro/externe/igor-dodon-vrea-schimbarea-steagului-republicii-moldova-mihai-ghimpu-propun-drapel-rosu-cu-capul-lui-dodon-16147019> [Letöltve: 2017. február 14.] A dátum I. (Nagy) Lajos magyar király egyik oklevelének a dátuma (1365. február 2.), amely a Magyar Királyságtól függetlenedő Moldva létrejöttére utal.

9 A 2009. áprilisi választások eredményét az ellenzéki pártok nem ismerték el, csalással vádolva az ismét győzedelmeskedő kommunista kormányzatot. A zavargásokká fajult tiltakozások hatására a szavazatokat újra kellett számolni, és a kommunisták elvesztették az államfő megválasztásához szükséges többséget. Mivel így – az ellenzéki bojkott miatt – nem sikerült megválasztani az elnököt, 2009 júliusában előrehozott parlamenti választásokat kellett tartani, amelyeken ezúttal az ellenzéki pártok szereztek meg a szavazatok többségét.

10 A PCRM valójában szovjet-nosztalgikákra és a moldovanizmus koncepciójára építő, etatista, Oroszország felé forduló párt, amelynek szavazóbázisát elsősorban az orosz ajkú moldovaiak alkotják.

Az a körülmény, hogy a kormányzó pártok gyakorlatilag felosztották egymás között az állam intézményeit, végletesen átpolitizálta és különféle rivalizáló csoportoknak szolgáltatta ki az egyébként sem túl erős moldovai államot. Az állami struktúrák fokozatosan két politikai-gazdasági érdekkör – Vlad Filat és pártja, a Moldovai Liberális Demokrata Párt (PLDM) és a Vlad Plahotniuc által finanszírozott Moldovai Demokrata Párt (PDM) – közötti küzdelmek színterévé és eszközévé váltak, ami felgyorsította a hatalomnak a formális politikai intézményrendszer kereteiből való kikerülését.¹¹ A háttérből irányított intézményeken keresztül, a nyilvánosság számára obskurus érdekek mentén vívott belharcok és leszámolások teljesen elszakadtak az emberek életétől és problémáitól. Az „európai orientációjú” politikai erők hitelessége így fokozatosan erodálódott, amihez az is hozzájárult, hogy a 2014 végi parlamenti választások után az évek óta ellenzékben lévő – és nem éppen „Európa-barátként” számon tartott – kommunisták támogatásával alakult meg az új Politikai Szövetség az Európai Moldováért (APME) vezette kormány. Az APME alig több, mint fél évre rá átadta a helyét az újjáalakított Szövetség az Európai Integrációért (AIE III.) nevű koalíciónak, de a politikai csatározások állandósultak, a moldovai állam válságát pedig látványosan tükrözte az „egymilliárdos lopás” ügye is.¹² Bár a pártpolitikai küzdelmekből 2015-ben a „bábjátékosnak” is nevezett Vlad Plahotniuc érdekcsoportja került ki győztesként,¹³ a PDM és a Liberális Párt (PL) delegáltjai mellett független miniszterekből álló Filip-kor-

11 Sprinceană, Vitalie: Anul 2016: trei bilanțuri. *Platzforma*. <http://www.platzforma.md/anul-2016-trei-bilanturi/> [Letöltve: 2017. január 20.]; Ciobanu, Vitalie: Republica Moldova, Occidentul, Rusia și Unirea. In Bocancea, Sorin – Carp, Radu (coord.): *Calea europeană a Republicii Moldova*. Adenium, Iași, 2016, 241.; Munteanu, Miruna: Alternative pentru un stat captiv. In Bocancea-Carp: i. m. 235. Sprinceană szerint a folyamat már a kommunista kormányzat idején megkezdődött.

12 Az egymilliárdos lopás során több kereskedelmi bankon keresztül – és a feltételezések szerint jó néhány állami szerv és a Moldovai Központi Bank tudtával vagy közreműködésével – „eltűnt” az ország GDP-jének közel egynolcada.

13 Munteanu: i. m. 235–236. Filatot 2015 végén őrizetbe vették, majd kilenc év börtönre ítélték, az ítéletet 2016 végén a Fellebbviteli Bíróság is jóváhagyta. Lásd <http://www.timpul.md/articol/vlad-filat-a-fost-condamnat-9-ani-de-inchisoare-94520.html> [Letöltve: 2017. január 20.] és <http://jurnal.md/ro/justitie/2016/11/11/vlad-filat-va-sta-9-ani-la-inchisoare-curtea-de-apel-a-mentinut-sentinta-judecatoriei-buiucani/> [Letöltve: 2017. január 20.]. Az elnökválasztási kampány pikáns mozzanatai közé tartozott, hogy Plahotniuc egyfajta „mumussá” vált a nyilvánosságban, és egyes jelöltek azzal próbálták lejáratni az ellenfeleiket, hogy rámutattak: valójában az ellentmondásos politikus-üzletember áll mögöttük.

mány kinevezése sem csökkentette a kormányzó elitekkel szembeni általános bizalmatlanságot.¹⁴ Ez a közvetlen elnökválasztás visszaállításának követelésében is testet öltött. A PLDM képviselőinek kezdeményezésére végül az Alkotmánybíróság 2016. március 4-én döntött arról, hogy az államfőt közvetlenül a népnek kell megválasztania (csakúgy, mint 2000 előtt).¹⁵

A kompromittálódott kormányzó pártok – és a mögöttük álló érdekcsoportok – ellen 2015-ben masszív utcai megmozdulások kezdődtek, mégpedig egyszerre két irányból: az ellenzék részéről és „civil” oldalról. Míg a kommunisták és szocialisták a válságot saját népszerűségük növelésére és a hatalom visszaszerzésére akarták kihasználni, a civilek a moldovai közélet megújítását követelték, fenntartva az ország európai orientációját. Egymást követték a tüntetések, a kormányzati épületek előtt pedig sátortáborok jöttek létre. A megmozdulásokból végül két jelentősebb politikai formáció emelkedett ki, amelyek később párttá alakultak. Elsőként a Méltóság és Igazság Platform (PDA) jött létre 2015 végén,¹⁶ majd a 2012–2015 között oktatási miniszterként a reformok mellett elkötelezett Maia Sandu vezette Akció és Szolidaritás Pártja (PAS) 2016 tavaszán.¹⁷

A politikai kontextuson belül külön ki kell térni a Moldova és Románia egyesülését szorgalmazó csoportokra, az „unionistákra”. Ők úgy próbálták instrumentalizálni a válságot, hogy felelevenítették az 1990-es évek óta háttérbe szorult, Bukarest sikeres euroatlanti integrációjával azonban újra reálisnak tűnő egyesülés eszméjét. Megerősödésük részben a román kormányzat támogatásának köszönhető, de a hagyományos – többnyire esszencialista nemzetfelfogást tükröző – nemzeti jelszavak mellé pragmatikus érveket is felsorakoztattak.¹⁸ A romániai reformok, de különösen a román

14 <http://www.agerpres.ro/externe/2016/01/22/republica-moldova-protestele-impotriva-investirii-guvernului-filip-continua-pentru-a-treia-zi-consecutiv-14-39-08> [Letöltve: 2017. január 20.]

15 <http://www.timpul.md/articol/ultima-ora-decizie-istorica-statul-capturat-este-facut-knockdown-de-curtea-constituionala-viitorul-preedinte-va-fi-ales-de-popor-89342.html> [Letöltve: 2017. január 20.]

16 A párt a szociálliberális PFP-ből (Partidul Forța Poporului) alakult meg a 2015-ös megmozdulások során létrejött Méltóság és Igazság Civil Platform (Platforma Civică Demnitate și Adevăr) egyes vezetőinek csatlakozása után. <http://www.e-democracy.md/parties/pfp/> [Letöltve: 2017. január 20.]

17 <http://www.e-democracy.md/parties/pas/> [Letöltve: 2017. január 20.]

18 Az unionista célkitűzésekről magyar szemszögből lásd Herédi Zsolt: Egyesülés: mit jelent az erdélyi magyaroknak? szabadsag.ro, 2016. november 4. <http://szabadsag.ro/-/moldoman-2> [Letöltve: 2017. január 20.]

antikorrupciós hatóság (DNA) éveken át tartó, látványos fellépéseinek hatására a kisinyovi tüntetéseken megjelent a „DNA, keljeteĳ át a Pruton!” jelszó,¹⁹ a légkör változását pedig az is jól mutatja, hogy – Miruna Munteanu tanulmánya szerint – két, korábban románellenességéről is ismert „moldovanista” is az egyesülés híve lett 2015-ben.²⁰ Az elnökkválasztási kampányban Mihai Ghimpu, a Liberális Párt jelöltje nyíltan unionista programot hirdetett: egy októberi interjúban azt ígérte, hogyha elnökké választják, akkor előkészíti Moldova és Románia egyesülését, amelyet azonban csak a törvényhozás valósíthat meg, utalva a 2018-ban esedékes parlamenti választásokra. Ghimpu szerint „Romániának van gazdasága, ipara, hegyei, tengere, aranya, olaja, gáza. Nekünk mink van? Nekünk csak mezőgazdaságunk és jó embereink vannak, és tolvajaink, akik meglopják ezeket a jó embereket, akik éjt nappallá téve dolgoznak...”²¹ Az unionista diskurzus Plahotniuc „árnyék-egyeduralmát” is támadja. E szerint a háttérfigurák által „tűszul ejtett” állam az oligarcha győzelmével „látszat-állammá” vált, az intézményeivel, hatóságaival, minisztereivel és diplomataíval együtt egy Moldovai Köztársaság nevezetű „számítógépes szimulákrummá”.²² A tanulság pedig újra úgy fogalmazódik meg, hogy a moldovai állam kudarcot vallott, a független állam építésének 1991 óta tartó kísérlete megbukott.²³

Mindezek ellenére a 2009 óta ellenzékben lévő, baloldalinak nevezett pártok mégsem tudták visszaszerezni a hatalmat sem a 2014 végi parlamenti, sem pedig a 2015-ös önkormányzati választásokon, pedig – tekintettel az előzményekre – az ellenzéknek már ekkor győznie „kellett volna”. Így a 2016 végi megmérettetés új lehetőséget biztosított a baloldali revansra.²⁴

III. Választási fejlemények

Az első forduló

Annak ellenére, hogy – Miruna Munteanu szavaival – a moldovai választók már „évek óta csak a pestis és a kolera között választhatnak”, és „megszállottan ismételtetik nekik, hogy csupán két opciójuk van, a vállaltan orosz-

19 Utalás Ion Antonescu román diktátor 1941-es, Bessarábia visszafoglalására kiadott hadparancsára („Katonák... keljeteĳ át a Pruton!”). Ciobanu: i. m. 246.

20 Munteanu: i. m. 239.

21 <http://www.europalibera.org/a/28032873.html> [Letöltve: 2017. január 20.]

22 Ciobanu: i. m. 242.

23 Uo. 248.

24 Sprinceană: i. m.

barát ellenzéki pártok vagy a kormányon lévő, Európa-párti címkével ellátott polip”,²⁵ a helyzet a civil mozgolódással és új – de szintén európai orientációjú – csoportok megjelenésével némileg megváltozott. Ezt már a moldovai elnökválasztások első fordulója is tükrözte. Az október 30-án, 50,95%-os részvétellel lezajlott voksolás következtében a kilenc elnökjelölt közül két olyan politikus végzett az élen, akik az aktuális kormányzathoz képest – legalább részben – ellenzékinek számítanak. Igor Dodon, a szocialisták (Moldovai Szocialisták Pártja, PSRM) jelöltje a közel 48%-os eredményével nem sok híján maradt le az első körös győzelemről, míg a második befutó, az Akció és Szolidaritás Pártja képviselőjében induló – és több kisebb formáció által is támogatott – Maia Sandu közel 39%-ot kapott. Mielőtt azonban rátérnénk a második körbe bejutottakra, vessünk legalább egy futó pillantást arra a mezőnyre, amelyet ők ketten ilyen messze maguk mögött hagytak.

Az eredetileg bejegyzett tizenkét politikus²⁶ közül az egyiket – a nyíltan orosz-párti Ravnopravie Mozgalom jelöltjét – a választási bizottság kizárta, az ellenzéki Méltóság és Igazság Platform képviselőjében induló Andrei Năstase, valamint a Moldovai Demokrata Párt (PDM) jelöltje, Marian Lupu pedig még az első forduló előtt visszalépett Maia Sandu javára. Az utolsó négy helyen három független és egy kisebb párt jelöltje végzett, de a következő három politikus eredménye is jócskán elmaradt Dodon és Sandu százalékaik mögött. A kormánykoalíció tagja, Mihai Ghimpu (PL) csupán 1,8%-ot szerzett, a PLDM-ből 2015-ben kivált és a Moldovai Európai Néppártot (PPEM) megalapító Iurie Leancă 3%-ot kapott, míg Dumitru Ciubașenkóra, a Renato Usatîi üzletember által vezetett, orosz-pártiként számon tartott balközép formáció (A Mi Pártunk, PN) jelöltjére a szavazatok 6%-a jutott.²⁷

A másodikként végzett Maia Sandu a visszalépjó Lupu és Năstase mellett a PLDM, valamint a Liberális Reformista Párt (PLR) és a Zöld Ökológista Párt (PVE) is támogatta. Bár Marian Lupu visszaléptetését a Demokrata Párt azzal indokolta, hogy növelni akarja az Európa-párti jelölt esélyeit, Sandu „mérgezett almának” nevezte és visszautasította a Lupu mögött álló Plahotniuc támogatását.²⁸ Ugyanakkor Dodont gyengítette, hogy a

25 Munteanu: i. m. 233.

26 A jelöltekért lásd: <http://www.e-democracy.md/elections/presidential/2016/> [Letöltve: 2017. január 20.]

27 <http://www.e-democracy.md/elections/presidential/2016/> [Letöltve: 2017. január 20.]

28 <http://www.hotnews.ro/stiri-esential-21377370-mihai-lupu-candidatul-lui-plahotniuc-luat-decizia-retrag-din-cursa-electoral.html> [Letöltve: 2017. január 20.]

Mi Pártunk a szocialisták kérésére sem vonta vissza Ciubașenko jelölését, igaz, Renato Usatii pártelnök megerősítette, hogy a második körben a szocialistákat fogják támogatni.²⁹

Most röviden térjünk ki az első forduló után talpon maradt Maia Sandura és Igor Dodonra. Az „európai orientációjú” mozgalmak és pártok jelöltje, Maia Sandu korábban a moldovai közigazgatásban és a Világbanknak is dolgozott, 2010–2012 között pedig Washingtonban, szintén a Világbanknál ténykedett. 2012-től 2015 nyaráig a PLDM megbízásából oktatási miniszter volt, és bár felmerült a neve a párt kormányfőjelöltjeként is, 2015 végén saját pártot alapított Akció és Szolidaritás Párt (PAS) névvel. Elsősorban korrupcióellenes és reformpárti programmal, a „megtisztulás” és „függetlenség” jelszavával kampányolt.³⁰

Igor Dodon, a PSRM jelöltje korábban a Moldovai Közgazdaságtudományi Akadémián, a Moldovai Értéktőzsdén és az Árutőzsdén dolgozott, a kommunista Vlagyimir Voronyin elnöksége idején gazdasági miniszterhelyettes, 2006–2008 között gazdasági és kereskedelmi miniszter, 2008-tól pedig a Zinaida Greceanii-kormány első miniszterelnök-helyettese is volt. Bár 2009-ben a Moldovai Kommunisták Pártjában (PCRM) szerzett képviselői mandátumot, később átlépett a Moldovai Szocialisták Pártjába, ahol 2011-ben elnökké választották. A 2011-es önkormányzati választások második fordulóján Kisinyovban mindössze egy százalékkal maradt le a Liberális Párt polgármester-jelöltje – a ma is hivatalban lévő –, Dorin Chirtoacă mögött, aki ellen később számos megmozdulást szervezett. A kormányzó pártok korrupciójának bírálata mellett hevesen ellenzi a Romániához való közeledést (ahogy azt a bevezetésben is láthattuk). Markánsan Oroszországpárti – az Oroszországgal való gazdasági kapcsolatok mellett nyíltan kifejezte Putyin elnök iránti csodálatát is –, az Európai Unióval kapcsolatban távolságtartó, és a vele kötött társulási szerződés helyett az orosz-belarusz-

29 Botnarenco, Iurii: Rezultate alegeri Republica Moldova. Igor Dodon pierde la limită victoria, iar lupta între Est și Vest devine mai incinsă. *adevarul.ro*, 2016. október 31. http://adevarul.ro/moldova/politica/rezultate-alegeri-republica-moldova-igor-dodon-pierde-limita-victoria-lupta-est-vest-devine-mai-incinsa-1_581682975ab6550cb81014e9/index.html [Letöltve: 2017. január 20.]

30 Ionescu, Costin: Alegeri Moldova: Cine este Maia Sandu, candidata proeuropeană în turul doi al prezidențialelor. *HotNews.ro*, 2016. október 31. http://www.hotnews.ro/stiri-alegeri_moldova_2016-21387978-profil-alegeri-moldova-cine-este-maia-sandu-candidata-proeuropeana-turul-doi-prezidentialelor.htm [Letöltve: 2017. január 20.] és <http://unimedia.info/stiri/doc-cv-ul-candidatului-la-functia-de-prim-ministru-cine-este-maia-sandu-98038.html> [Letöltve: 2017. január 20.]

kazahsztáni vámuniót pártolja. Dodont korábban Renato Usatii politikus-üzletember³¹ is támogatta.³²

A második forduló

Az első forduló után mind Dodon, mind Sandu bizakodva nyilatkozott. Igor Dodon, az első kör győztese úgy értékelte a voksolást, hogy a moldovaiak baloldali kormányzást óhajtanak, és „szemben állnak azokkal, akik az utóbbi hét évben kormányon voltak”. Szerinte „a kormányzat és az oligarchák jelöltje” csak 38%-ot tudott szerezni, hiába használták „Plahotniuc médiáját”.³³ Majd arra szólította fel Usatii pártját és a kommunista pártot, hogy támogassák a második körben. Maia Sandu szintén a kormányt kritizálta, amikor „a hazugság és a tolvajlás fölött aratott első győzelemről” beszélt, és hogy az emberek szerint „a kormányzat teljesen illegitim, és senkit sem képvisel”. Ugyanakkor ő is azzal vádolta meg fő riválisát, hogy tulajdonképpen Plahotniuc szövetségese.³⁴

A kampányban Dan Dungaciu romániai elemző szerint Dodon és a szocialisták alapjában véve kerültek a geopolitika kérdését, ugyanakkor retorikájukban három olyan lényeges téma volt jelen – a moldovai államiság megkérdőjelezhetetlensége (az unionistákkal szemben), a semlegesség megőrzése és a Moszkvai Patriarchátushoz való lojalitás –, amelyek tulajdonképpen az orosz nagyhatalmi érdekeket szolgálják. Maia Sandu úgyszintén

31 Renato Usatii a „Mi Pártunk” (Partidul Nostru) nevű formáció elnöke, 2015 óta az észak-moldovai Bălți polgármestere.

32 Ionescu, Costin: Alegeri Moldova: Cine este Igor Dodon, candidatul stângii pro-Kremlin la prezidențiale. HotNews.ro, 2016. október. 31. http://www.hotnews.ro/stiri-alegeri_moldova_2016-21387963-profil-alegeri-moldova-cine-este-igor-dodon-candidatul-stangii-pro-kremlin-prezidentiale.htm [Letöltve: 2017. január 20.]; http://adevarul.ro/moldova/actualitate/alegeri-republica-moldova-igor-dodon-noul-presedinte-moldovei-1_5829486e5ab6550cb87cbab3/index.html [Letöltve: 2017. január 20.], Anghel, Dan: Alegeri Republica Moldova. Igor Dodon, noul presedinte al Moldovei. adevarul.ro, 2016. november 14. http://adevarul.ro/moldova/politica/portret-igor-dodon-noul-presedinte-republicii-moldova-1_58293f565ab6550cb87c9675/index.html [Letöltve: 2017. január 20.]

33 Botnarenco, Iurii: Dodon: Moldovenii vor o guvernare de stanga. Vom câștiga turul 2. adevarul.ro, 2016. október 31. http://adevarul.ro/moldova/politica/dodon-moldovenii-vor-guvernare-stanga-vom-castiga-turul-2-1_5817326d5ab6550cb813bdef/index.html [Letöltve: 2017. január 20.]

34 Botnarenco, Iurii: Maia Sandu, către Igor Dodon: Nu eu vă voi învinge în turul doi, ci oamenii! adevarul.ro, 2016. október 31. http://adevarul.ro/moldova/politica/maia-sandu-igor-dodon-nu-vinge-turul-doi-ci-oamenii-1_58174efa5ab6550cb81475da/index.html [Letöltve: 2017. január 20.]

mellőzte a geopolitikát a kampányában, az számára továbbra is „*a korrupció ellen küzdő emberekről és a korrupciót megtestesítő emberekről*” szólt, holott – legalábbis Dungaciú értékelése szerint – a választások mögött ismét nyomatékosan jelen vannak a geopolitikai játszmák, akár tematizálja ezt Sandu, akár nem.³⁵ Az „európai orientációjú” és románbarát újságírók és publicisták egyrészt Dodon orosz orientációját hangsúlyozták, és újra a Nyugat és Kelet közötti küzdelemre hegyezték ki a voksolást, másrészt feszegették a szocialista párti jelölt korábbi kétes politikai és gazdasági szerepvállalását is.³⁶ Ám Sandut is komoly támadások érték az ellenérdekelt médiában. Olyan híresztelések terjedtek vele kapcsolatban, hogy elnöksége esetén Moldova több tízezer szír menekültet fogad be, de a személyére irányuló egyéb kritikák mellett (például hogy oktatási reformja vezetett több száz diák öngyilkossági kísérletéhez) gyakran szexista bírálatokkal is meg kellett küzdenie (felrótták neki, hogy nincs családja, hogy jelöltségét a homoszexuálisok támogatják stb.).³⁷

A november 13-i második körben a részvételi arány meghaladta az 53,4%-ot, és viszonylag aktív volt a moldovai diaszpóra is. Az összesen 1,6 millió szavazatból Igor Dodonra több, mint 834 ezer jutott (52,11%), Maia Sandura pedig több, mint 766 ezren voksoltak (47,89%).³⁸

Ami a szavazatok területi megoszlását illeti, Dodon elsősorban Moldova északi, déli és keleti rajonjaiban szerzett többséget, míg Sandu a központi régióban és Kisinyovban. Ez Moldova politikai földrajzában már hagyományosnak tekinthető, mivel az orosz ajkú – ukrán és orosz nemzetiségű – moldovaiak többnyire északon élnek, a dél-moldovai gagauzok pedig hagyó-

35 Dan Dungaciú: Alegeri fărã Rusia la Chişinău? *adevarul.ro*, 2016. november 6. http://adevarul.ro/international/europa/exclusiv-dan-dungaciú-alegeri-rusia-chisinaun-1_581f25b35ab6550cb841ba0c/index.html [Letöltve: 2017. január 20.] A szocialisták 2014-es programja szintén hivatkozik a moldovanizmusra, egyúttal pedig az ország föderalizálását javasolja területi egységének visszaállítása – Transznisztria reintegrációja – érdekében, ami ugyancsak Oroszország befolyását erősíthetné a régióban. Lásd <http://www.e-democracy.md/files/parties/psrm-program-2014-ro.pdf> [Letöltve: 2017. január 20.]

36 Păduraru, Pavel: 40 de întrebări la care Igor Dodon se teme să răspundă. *timpul.md*, 2016. november 11. <http://www.timpul.md/articol/40-de-intrebari-la-care-igor-dodon-se-teme-sa-raspunda-100096.html> [Letöltve: 2017. január 20.]

37 Carasiucenco, Georgeta: Homofobia și xenofobia din campania electorală. *timpul.md*, 2016. november 14. <http://www.timpul.md/articol/homofobia-i-xenofobia-din-campania-electorală-100260.html> [Letöltve: 2017. január 20.]

38 <http://www.e-democracy.md/elections/presidential/2016/> [Letöltve: 2017. január 20.]

mányosan az orosz-barát, baloldali pártokra szavaznak.³⁹ Az első fordulóhoz képest Sandunak sikerült hárommal több rajonban többséget szereznie, ami viszont nem volt elég a győzelemhez.

Ugyanakkor a fővárosban Maia Sandu végzett az első helyen. Kisinyov szektorainak és külvárosi részeinek (községeinek) döntő többségében több, mint 61%-ot szerzett,⁴⁰ míg Igor Dodonra csak három külvárosban és a belváros hagyományosan orosz-baloldali színezetű szektoraiban – Botanicában és Rișcaniban – szavaztak többen.⁴¹

Ami a külföldön élő moldovaiak mozgósítását illeti, az is viszonylag sikeresnek tekinthető; elsősorban Maia Sandu hívei számítottak a Nyugaton és Romániában élő moldovaiak „európai elkötelezettségére”. A Moldován kívül felállított szavazóközrzetekben egyértelműen Sandu bizonyult népszerűbbnek, aki a közel 135 ezer szavazat 86%-át kapta meg. Főleg Olaszországban, Romániában és Nagy-Britanniában voksoltak rá, míg az Oroszországban szavazók túlnyomórészt Dodont választották.⁴²

Annak ellenére, hogy az EBESZ megfigyelői tisztaként értékelték a választások lebonyolítását, szabálytalanságokra így is sor került. A második körben főleg olyan eseteket jelentettek, hogy Transznisztriából mikrobuszokkal és buszokkal szállították a Dnyeszteren túlra a szavazókat, de számos külföldi választóközrzetben is nehézségekbe ütközött a szavazás.⁴³

Igor Dodon győzelmének bejelentését követően a moldovai fővárosban az utcára vonultak az eredménnyel elégedetlenek, és a szabálytalanságokra hivatkozva Maia Sandu is megkérdőjelezte a választások törvényességét.⁴⁴

39 Lásd <http://unimedia.info/stiri/harta-cum-s-a-votat-in-raioanele-din-tara-123180.html> [Letöltve: 2017. január 20.]

40 <http://cec.md/r/procese-verbale/prezidentiale-t2-2016/?attempt=1> [Letöltve: 2017. január 20.]

41 Lásd <http://diez.md/2016/11/14/grafic-prezidentiale-2016-iata-cum-au-votat-sectoarele-si-suburbiile-chisinaului/> [Letöltve: 2017. január 20.], továbbá Dungaciu: i. m.

42 <http://www.ziarulnational.md/cum-a-votat-diaspora-in-turul-doi-ale-alegerilor-prezidentiale/> [Letöltve: 2017. január 20.]

43 Colesnic, Victoria: Infografic: Turul doi al alegerilor, marcat de încălcări. moldova.org, 2016. november 18. <http://www.moldova.org/infografic-turul-doi-al-alegerilor-marcat-de-incalcari/> [Letöltve: 2017. január 20.]

44 http://www.hotnews.ro/stiri-alegeri_moldova_2016-21414895-maia-sandu-nu-isi-recunoaste-infrangerea-anunta-posibila-contestare-curtea-constitutionala.htm [Letöltve: 2017. január 20.]

Az Alkotmánybíróság azonban végül elutasította az óvást, Dodont pedig december 23-án beiktatták hivatalába.⁴⁵

IV. Kitekintés

A kampány ugyan – a választási kampányoknál megszokott módon – felpörgette az ideológiai, geopolitikai és más jellemző vitákat (például a szegénységről és a korrupcióról), az eredményt azonban érdemes a helyén kezelni. A moldovai elnök hatalma ugyanis meglehetősen korlátozott: az államfő inkább reprezentatív feladatokat lát el, vagyis erős hatalmi bázis nélkül csak kismértékben tudja befolyásolni az ország sorsát – igaz, legitimitását növelheti a közvetlen választás visszaállítása.⁴⁶ A 2016 évvégi eseményeknek ugyanakkor szimbolikus üzenete is van, amely túlmutat az elnök hatáskörein: az állampolgárok kinyilvánították a kormányzattal kapcsolatos elégedetlenségüket és véleményüket Moldova orientációja vonatkozásában. Igaz, míg az első esetben egyértelmű opcióról beszélhetünk, a „geopolitikai” döntés talán nem annyira egyszerű, mint ahogy azt több elemző is sugallja – vagyis nem biztos, hogy a választók elsősorban az orosz orientációra szavaztak.

A már említett Dan Dungaciu értékelése szerint⁴⁷ Maia Sandu és társai egyrészt alábecsülték a választások geopolitikai dimenzióját, ami visszütött, mivel Dodon nagyon is világos stratégiával és programmal rendelkezett. Másrészt a PAS és a mögé felsorakozott erők egy olyan elképzelésre építettek – a korrupcióellenesség által összefogott moldovai állampolgári nemzeti közösségre –, amely illuzórikusnak bizonyult, és megbukott. Az elnökválasztást tehát – identitáspolitikai szempontból – egyszerre jellemezhetjük geopolitikai játszmaaként és a hiteles állampolgári moldovanizmus kisajátításáért folytatott politikai versenyként. Az utóbbiban Sandu a közöség- és államépítést a korrupció elleni harcban fogta meg, míg Dodon egy

45 <http://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=926&t=/Media/Noutati/Rezultatul-scrutinului-prezidential-confirmat-de-Curtea-Constitutionala-Sesizarea-nr-139e2016> [Letöltve: 2017. január 20.] és <http://jurnal.md/ro/politic/2016/12/23/igor-dodon-a-depus-juramantul-este-al-cincilea-presedinte-al-republicii-moldova/> [Letöltve: 2017. január 20.]

46 Munteanu, Natalia: Ce atribuții are președintele Republicii Moldova – pentru ce a început lupta electorală. moldNova.eu, 2016. szeptember 12. <http://moldnova.eu/ro/atributiile-presedintelui-mediator-si-imaginea-republicii-moldova-5973.html/> [Letöltve: 2017. január 20.]

47 http://adevarul.ro/international/europa/exclusiv-dan-dungaciu-geopolitica-bate-politica-chisinau-1_5829fef75ab6550cb88190ee/index.html [Letöltve: 2017. január 20.]

patrióta, moldovanista diskurzussal érvelt. Ezt ugyan valóban alátámasztják az eredmények, ám továbbra is kérdés marad, hogy az említett tényezők milyen mértékben motiválták a választókat, vagyis hogy mennyit nyomott a latban az Oroszország és az Unió (és Románia) közötti döntés az „egyszerű” protest-szavazáshoz képest. A moldovai választók ugyanis gyakorlatilag a függetlenség 1991-es kihirdetése óta arról tesznek tanúbizonyságot, hogy számukra jóval életszerűbb, „realistább” az egyszerre keleti (orosz-) és nyugati (európai és román) orientáció, illetve a határvidéken való egyensúlyozás, mintsem a „világos” és „egyértelmű” választás a két kötődés között. Ez az ország szovjet múltjából, a moldovaiak egyéni életstratégiáiból és körülményeiből egyaránt következik.⁴⁸

Igor Dodon győzelme arra is rámutatott, hogy Romániának (még?) nem sikerült elérnie – az EU segítségével sem –, hogy Kisinyov a moszkvai függést a bukarestire cserélje le. A választás felszínre hozta a román kulturális, politikai és gazdasági építkezés hiányosságait, amelyek – Moldova említett különütassága mellett – újra megkérdőjelezték a Romániával való egyesülés időszerűségét vagy realitását. Donald Trump amerikai elnökké választása után román elemzők már az USA támogatásában sem biztosak, és Romániát egyfajta magára hagyott „atlantista enklávéként” jelenítik meg az egyre „oroszbarátabb” régióban.⁴⁹

Ami a szocialista párti – igaz, a pártból megválasztása után kilépő –, nyíltan Oroszország felé forduló új államfő lehetőségeit illeti, Igor Dodonnak egy továbbra is „európai orientációjú” törvényhozással és számos tekintetben „nyugati pályára” állított kül- és gazdaságpolitikával kell szembenéznie. Az elnök a kampányban tett kijelentései ellenére nem válthatja fel az Európai Unióhoz való közeledést az Eurázsiai Gazdasági Unióhoz való csatlakozással, és a transznisztriai helyzetet sem képes egyoldalúan megoldani, a Romániához és az EU-hoz fűződő – 2001 óta egyre szorosabb – gazdasági kötelek elvágásáról nem is beszélve.⁵⁰ Ugyanakkor

48 Bővebben lásd Patakfalvi-Czirják-Zahorán: i. m.

49 Ionescu, Costin – Pantazi, Cristian: România, prinsă tot mai strâns în cleștele Rusiei: Moldova și Bulgaria și-au ales președinți pro-Kremlin, care se alătură liderilor din Ungaria, Serbia, Cehia și Slovacia. HotNews.ro, 2016. november 14. <http://www.hotnews.ro/stiri-esential-21413806-harta-romania-prinsa-tot-mai-strans-clestele-rusiei-moldova-bulgaria-ales-presedinti-pro-kremlin-care-alatura-liderilor-din-ungaria-serbia-cehia-slovacia.htm> [Letöltve: 2017. január 20.]

50 Ciochină, Simion: Dodon hidegháborúja Románia ellen. feter.ro, 2017. január 17. http://foter.ro/cikk/20170117_dodon_hideghaboruja_romania_ellen [Letöltve: 2017. január 20.]

mindezek a területeken valóban „zavaró tényező” lehet. Erről már az első nyilatkozataiban is nyíltan beszélt, amikor előrehozott választások kiírását és az orosz kapcsolat erősítését emlegette.⁵¹ Az új prioritások a fennebb bemutatott szimbolikus intézkedésekből is kitűnnek, amit az új államfő első külföldi, Moszkvába vezető útja is megerősített.⁵²

Saját felvétel

51 Manga, Raluca: Igor Dodon, preşedintele ales al Rep. Moldova, anunţă că va propune alegeri legislative anticipate, pentru a înlătura Guvernul proeuropean. mediafax.ro, 2016. november 14. <http://www.mediafax.ro/externe/igor-dodon-presedintele-ales-al-rep-moldova-anunta-ca-va-propune-alegeri-legislative-anticipate-pentru-a-inlatura-guvernul-proeuropean-15956361> [Letöltve: 2017. január 20.] és https://www.realitatea.net/anuntul-de-ultima-ora-facut-de-igor-dodon-intreaga-lume-se-ingrozeste-relatia-cu-rusia_2005437.html [Letöltve: 2017. január 20.]

52 <http://www.timpul.md/articol/dodon-a-vorbit-pe-placul-lui-putin-la-moscova-103332.html> [Letöltve: 2017. január 20.]